

Людмила Гвоздь

студентка,

Валентина Тихолоз

ст. викладач,

Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ЗАХИСТУ ДІТЕЙ ВІД НАСИЛЬСТВА, ЕКСПЛУАТАЦІЇ ТА ЖОРСТОКОГО ПОВОДЖЕННЯ

У статті розглядається міжнародний досвід щодо захисту дітей від насильства, експлуатації та жорстокого поводження. Акцентується увага на різних проявах насильства щодо дітей та на способах їх недопущення.

Liudmyla Hvozdz,

Valentyna Tykholoz

INTERNATIONAL EXPERIENCE OF PROTECTION OF CHILDREN FROM VIOLENCE, EXPLOITATION AND ABUSE

The article features the international experience of the protection of children from violence, exploitation and abuse. Attention is drawn to various forms of child abuse and ways to prevent them.

Насильство щодо дітей не має географічних кордонів, воно існує серед усіх рас, класів, релігій та культур. Насильство трапляється вдома, в школі та на вулиці; на робочих місцях, у розважальних закладах, у центрах догляду та утримання дітей. Кривдниками можуть бути однолітки, батьки, інші члени родини, вчителі, піклувальники, представники правоохоронних органів та ін. Деякі діти є особливо уразливими до насильства через статеві, расові та етнічні особливості, інвалідність чи особливий соціальний статус. Жодна країна, багата чи бідна, не має імунітету від цього лиха. Наслідки насильства можуть бути руйнівними. Насамперед, насильство може призвести до смерті дитини. Та навіть ті, хто пережив це, вимушені долати жахливі фізичні та емоційні наслідки. Дійсно, насильство наражає на ризик не тільки здоров'я дитини, але і її здатність навчатися та виростати у дорослу людину, спроможну створювати нормальну родину та громаду [5].

Метою статті є висвітлення основних аспектів міжнародного досвіду захисту дітей від насильства, експлуатації та жорстокого поводження.

Проблема сімейного насильства над дітьми стала предметом уваги таких учених, як Т. Гончарова, О. Коломосць, О. Кочемировська та ін. З-поміж учених, котрі розробляють методичні рекомендації та корекційні програми для працівників соціальної сфери, використовуючи вітчизняний і світовий досвід, є С. Буров, І. Дубиніна, В. Міленко, С. Мосієнко та ін.

В. Бондаровська, О. Кочемировська, Г. Лактіонова, аналізуючи стан системи попередження насильства в сім'ї в Україні, приводять результати дослідження Н. Романової, Т. Семігіної та В. Левченко, за якими близько 40% неповнолітніх вважають, що проблема жорстокого поводження з дітьми є актуальною для нашої країни. Діти найчастіше зазнають жорстокості з боку ровесників, але кожна четверта дитина з тих, хто потерпав від насильства та знущання, зіткнулася з цим у власній родині [6, с. 294]. «Безсумнівно, насильство породжує насильство, – стверджує знаний німецький кримінолог Крістіан Пфайфер. – Серед убивць світу немає тих, кого виховували в любові та добрі». Проте не кожна дитина, яку в дитинстві били, пізніше бере в руки зброю. Однак діти, які зазнавали насильства від батьків чи вчителів, у п'ять разів частіше вдаються до насильницьких дій.

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) щороку в результаті домашнього насильства в світі гине, щонайменше, 31 тисяча дітей до 15 років, ще сотні тисяч отримують важкі душевні і фізичні травми [4]. Згідно досліджень американських учених, насильство в сім'ї є досить серйозною і поширеною проблемою у США, оскільки 50% усіх бездомних жінок і дітей рятуються від насильства в сім'ї. Слід зауважити, що в кожному штаті США існує окреме законодавство з попередження і боротьби з насильством у сім'ї. Основним законодавчим актом, що регулює питання, пов'язані з протидією насильству в сім'ї в штаті Іллінойс, є Акт по боротьбі з насильством у сім'ї (Illinois Domestic Violence Act). В Україні, як відомо, це – Закон України «Про попередження насильства в сім'ї», в якому містяться поняття, пов'язані з попередженням насильства в сім'ї, визначаються органи, уповноважені здійснювати це попередження, їх повноваження та спеціальні заходи попередження насильства в сім'ї, особливе місце серед яких займає захисний припис. Цей захід попередження насильства у сім'ї, хоча і закріплений в Україні на законодавчому рівні, проте, є відносно новим для нашої країни, тому організація його застосування вимагає вдосконалення [3].

Насильство – це умисна фізична, сексуальна, психологічна чи економічна дія чи її загроза, примус з боку однієї особи до іншої з метою контролю, залякування, навіювання почуття страху. Насильство над дітьми – будь-яка дія або бездіяльність дорослих, що завдає психологічної або фізичної травми дитині.

Захист дітей, забезпечення їх повноцінного розвитку – проблема національного значення, яка повинна розглядатись і розв'язуватись у різних контекстах: історичному, соціологічному, культурологічному, демографічному, педагогічному і, безумовно, юридичному. Мова йде про закріплення певними законами та іншими нормативно-правовими актами чітко визначених правил, норм, стандартів і вимог щодо організації життєдіяльності дитини [2]. Головні положення, які пронизують майже всі міжнародні правові акти – це абсолютні заборони на жорстоке поводження з особою, перш за все з дітьми. Цей принцип не має порушуватись у жодній з ситуацій, без виключення. Але, на жаль, він порушується досить часто, різними способами і в різних країнах.

Захист дітей від насильства, експлуатації та жорстокого поводження є невід'ємним компонентом захисту їх прав на життя, зростання та розвиток. Основними міжнародно-правовими актами, які спрямовані на подолання насильства над дітьми в сім'ї або поза нею є:

1. Загальна декларація прав людини, 1948 р.;
2. Міжнародний пакт ООН про громадянські та політичні права, 1966 р.;
3. Міжнародний пакт ООН про економічні, соціальні та культурні права, 1966 р.;
4. Міжнародна конвенція ООН про ліквідацію всіх форм расової дискримінації, 1965 р.;
5. Конвенція ООН про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок, 1979 р.;
6. Конвенція ООН проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання, 1984 р.;
7. Міжнародна конвенція ООН про захист прав усіх трудящих-мігрантів та членів їхніх сімей, 1990 р.;
8. Конвенція про права дитини, 1989 р.;
9. Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства, 2007 р.;
10. Факультативний протокол до Конвенції ООН про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії, 2000 р.;
11. Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності, 2000 р.;
12. Конвенція МОП про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці № 182, 1999 р.;
13. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод, 1950 р.;
14. Європейська соціальна хартія, 1996 р. [1].

Підхід Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) зобов'язаний створювати захисне оточуюче середовище, де дівчата та хлопці, вільні від насильства, експлуатації і небажаної розлуки з родиною, і де закони, послуги, поведінка та методи спрямовані на мінімізацію дитячої вразливості, що в свою чергу, посилює дитячу стійкість. Стратегія захисту дітей ЮНІСЕФ, яка була схвалена в 2008 році, виділяє стратегічні дії, необхідні для побудови захисного середовища. Стратегія зосереджена навколо:

- зміцнення системи захисту дітей, включаючи набір законів, політики, інструкцій і послуг, необхідних у всіх соціальних секторах – особливо соціального забезпечення, освіти, охорони здоров'я, безпеки та правосуддя;
- сприяння соціальним змінам, які узгоджуються з принципами прав людини;
- підсилення захисту дітей у надзвичайних ситуаціях [7].

Європейський комітет з соціальних прав вважає неприпустимим той факт, що суспільство, яке забороняє усі форми фізичного насильства між дорослими, визнає, що дорослі можуть застосовувати фізичне насильство проти дітей [5]. Насильство, експлуатація і жорстоке поводження, зазвичай, здійснюються кимось, хто відомий дитині, наприклад, батьками, іншими членами сім'ї, доглядачами, вчителями, роботодавцями, правоохоронними органами, державними і недержавними організаціями. Лише невелика частина насильницьких актів є виявленими та такими, що притягнуті до відповідальності.

Серед форм насильства по відношенню до дітей найчастіше застосовується: сексуальне насильство та експлуатація, збройне насильство, торгівля, дитяча праця, гендерне насильство, залякування, жіноче обрізання та дитячий шлюб [8].

Крім того, існують інші види насильства стосовно дітей, а саме:

- насильство щодо дітей удома та в родині;
- насильство щодо дітей у школах і навчальних закладах;
- насильство щодо дітей в установах з догляду за дітьми і системах правосуддя;

- насильство щодо дітей на робочому місці;
- насильство щодо дітей у громаді [5].

Існують докази того, що насильство може вплинути на фізичне і психічне здоров'я дитини, порушуючи її здатність до навчання і спілкування, а також здійснює вплив на перехід до дорослого життя з негативними наслідками в подальшому житті. Зусилля з попередження та реагування на насильство щодо дітей мають бути багаторівневими та належним чином відповідати формі насильства, середовищу та особливостям тих, хто скоїв цей злочин. Якби заходи не здійснювалися, головною передумовою мають стати першочергові інтереси дитини.

Незалежний експерт ООН Пауло Сержіо Пінейру у своїй доповіді «Про насильство щодо дітей у світі» підкреслив, що для захисту дітей від насильства необхідно дотримуватись наступних головних рекомендацій:

1. Жодне насильство відносно дітей не може бути виправданим. Діти повинні користуватись захистом на однаковому рівні з дорослими, аби подібним чином не відбувалась дискримінація.
2. Будь-якому насильству над дітьми можна запобігти. Держави повинні вживати заходів для розробки політики і програм задля усунення чинників, що породжують насильство по відношенню до дітей.
3. Держави несуть фундаментальну відповідальність за дотримання прав дитини на захист і доступ до належних послуг та підтримку виховного потенціалу сімей в умовах безпечного середовища;
4. Держави зобов'язані гарантувати відповідальність тих, хто вчинив насилля щодо дітей;
5. Уразливість дітей до насилля пояснюється їх віком, а також тим, що вони знаходяться в процесі розвитку. Деякі діти є особливо вразливими через свою стать, расу або етнічне походження, інвалідність або соціальний статус;
6. Діти мають право на власну думку і на її подальше врахування при впровадженні політики і програм [5].

Підсумовуючи, доходимо висновку, що проблема насильства над дітьми має глобальні масштаби та потребує термінового плану дій. Таким чином, кожна держава повинна співпрацювати заради попередження будь-яких проявів насильства, починаючи з расових особливостей та закінчуючи особливостями соціального статусу. Крім того, повинна проводитися робота не тільки з жертвами насильства та їхніми кривдниками, але й з фахівцями, які працюють з ними, щоб підвищити їх професійну компетентність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Інформаційно-методичні матеріали та аналіз нормативно-правової бази з питань попередження насильства над дітьми в сім'ї та поза нею / [В. Брижик, Т. Журавель, О. Кочемировська та ін.]. – К., 2010. – 238 с.
2. Нормативно-правова база захисту дитини від насильства [Електронний ресурс] // Нововоронцовське районне управління юстиції Херсонської області. – Режим доступу: <http://novovoronzovka.just.ks.ua/katalog-poslug-gromadyanam/normativno-pravova-baza-zahistu-ditini-vid-nasilstva.html>.
3. Насильство в сім'ї та діяльність органів внутрішніх справ щодо його подолання : навч.-метод. посіб. для курсантів вищих навчальних закладів МВС України / [А. Запорожцев, А. Лабунь, Д. Заброта та ін.]. – К., 2012. – 246 с.
4. Понад 30 тисяч дітей у світі щорічно помирає в результаті домашнього насильства [Електронний ресурс] // Громадський інформаційно-правовий портал «Права дітей та молоді в Україні». – Режим доступу: <http://pravaditej.org.ua/ponad-30-tisjach-ditej-u-sviti-shhorichno-pomirae/>.
5. Пінейру П. С. Доповідь про насильство щодо дітей у світі [Електронний ресурс] / П. С. Пінейру. – К., 2006. – 364 с. – Режим доступу: <http://www.hopeandhomes.org.ua/files/d/9/d90122d-nasylstvo-svit-dopovid.pdf>.
6. Стан системи попередження насильства в сім'ї в Україні : правові, соціальні, психологічні та медичні аспекти / [В. Бондаровська, О. Кочемировська, Г. Лактіонова та ін.]. – К., 2010. – 372 с.
7. Child Protection from Violence, Exploitation and Abuse (Source : Unicef 2009) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.unicef.org/media/media_45451.html.
8. Protecting children from violence, exploitation and abuse (Source : Unicef 2013) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.unicef.org/protection/57929_57972.html.